MIJLOACE JURIDICE PRIVIND APĂRAREA VALORILOR MUZEALE

MIHAI OROVEANU

În preocuparea sa necontenită de a înfăptui politica statului în domeniul culturii şi artei, Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă acordă o atenţie deosebită acţiunii de protejare a valorilor muzeale.

De aceea, avînd în vedere faptul că obiectele de artă româneşti sînt tot mai mult solicitate în comerţul internaţional, s-a hotărît trecerea Întreprinderii de stat pentru comerţ exterior « Cartimex » din subordinea Ministerului Comerţului Exterior în subordinea C.S.C.A.[1] « Cartimex » are ca obiect de activitate: exportul şi importul de bunuri cultural-artistice (obiecte de artă, artă decorativă şi aplicată, artă populară şi orice alte produse cu caracter cultural-artistic) care se produc în sistemul unităţilor de cultură şi artă. Ţinînd seama şi de împrejurarea că în interiorul ţării, obiectele de artă pot fi achiziţionate de turişti străini pe de o parte iar pe de altă parte cetăţenii străini pot dobîndi prin succesiune sau daruri de la cetăţeni români obiecte de artă, s-a simţit nevoia unei reglementări juridice în acest domeniu.

Pentru înfăptuirea politicii de protejare a valorilor muzeale, C.S.C.A. are dreptul să emită instrucţiuni şi dispoziţii obligatorii în materie cultural-artistică. Astfel s-au redactat *Instrucţiuni*[2] în limitele cărora muzeele sînt antrenate în acţiunea păstrării în hotarele patriei a obiectelor de artă cultural-artistice sau ştiinţifice cu valoare de muzeu.

Prin *Instrucţiuni* se instituie comisii de specialişti chemate să avizeze asupra obiectelor de artă, de orice natură, deţinute cu orice titlu de persoane particulare şi care solicită exportul pieselor respective, pentru ca nu cumva exemplare unice de artă, reprezentînd valori imense, de neînlocuit, să părăsească ţara.

Pe drept cuvînt paza valorilor muzeale naţionale nu se poate lăsa la aprecierea unei singure persoane oricît ar fi ea de competentă, ci, avîndu-se în vedere greutatea unei asemenea răspunderi, ea a fost încredinţată comisiilor de specialişti. Astfel de comisii de avizare a obiectelor care sînt solicitate să părăsească ţara funcţionează pe lîngă Muzeul de Artă al Republicii Socialiste România din Bucureşti şi pe lîngă muzeele din Iaşi, Oradea, Timişoara şi Constanţa. La punctele de vamă şi centrele turistice vor fi afişate adresele unde vor funcţiona comisiile de specialişti.

Instrucţiunile nu dau o definiţie a « valorilor muzeale » însă, din modul în care ele reglementează materia, se ajunge la delimitarea acestei noţiuni. Ar fi de dorit ca actele normative ce vor apare şi, în special, legea muzeelor în curs de pregătire, să definească valorile muzeale, întrucît în baza studiilor de specialitate care cuprind toate elementele necesare, acest lucru este posibil.

Este de menţionat că sînt libere a fi scoase din ţară, în cadrul normelor vamale în vigoare, obiectele de artă cultural-artistice sau ştiinţifice puse în vînzare de către unităţile comerciale de stat, cooperatiste sau ale Fondului Plastic, după cum urmează:

a) Obiectele de artă populară şi artizanat, precum şi instrumentele muzicale de toate categoriile, pe baza facturii sau bonului emis de unitatea vînzătoare.

b) Lucrările de pictură, sculptură, grafică şi artă decorativă contemporană, românească, puse în vînzare de către Galeriile Fondului Plastic din producţie proprie, sau din producţia curentă a membrilor şi a colaboratorilor săi, de asemenea în baza facturii sau bonului emis. Pentru scoaterea din ţară a lucrărilor de pictură, sculptură, grafică şi artă decorativă, executate după anul 1950, Fondul Plastic este scutit de avizul comisiilor de specialişti.

În consecinţă asemenea obiecte pot părăsi ţara fără obligaţie de a fi prezentate comisiilor de specialişti. La aceste comisii urmează să

---

[1] *H.C.M. privind trecerea Întreprinderii de stat pentru comerţ exterior „Cartimex" din subordinea Ministerului Comerţului Exterior în subordinea C.S.C.A. şi stabilirea unor măsuri privind activitatea de comerţ exterior de filme şi de schimburi artistice cu străinătatea, precum şi înfiinţarea Întreprinderii de stat pentru comerţ exterior „Artizanat", din subordinea Ministerului Comerţului Exterior, nr. 458 din 5 martie 1968, „Buletinul Oficial", partea I, nr. 38, 25 martie 1968.*

[2] *Instrucţiuni C.S.C.A. nr. 537 din 22. V. 1967 privind aplicarea H.C.M. nr. 403 din 11 iulie 1961, pentru stabilirea criteriilor de scoatere din ţară a obiectelor cultural-artistice sau ştiinţifice, întocmite de comun acord cu Ministerul Comerţului Exterior şi Ministerul Comerţului Interior.*

▶

https://biblioteca-digitala.ro

se înfățișeze numai obiectele care nu sînt însoțite de factura sau bonul Fondului Plastic.

c) Lucrările de artă cultural-artistice sau științifice puse în desfacere de către unitățile de consignație sau prin « Cartimex », dacă sînt clasate în categoria celor ce pot părăsi țara, de către comisiile de specialiști.

C.S.C.A. a întocmit și un *Regulament privind funcționarea comisiilor de specialiști pentru stabilirea obiectelor de artă cultural-artistice sau științifice cu valoare de muzeu « prohibite a se scoate din țară cît și pentru avizarea acelor care sînt libere a se scoate din țară »*. Potrivit acestui regulament, comisiile vor fi alcătuite din 5 pînă la 9 membri, numite la propunerea direcțiilor de specialitate prin dispoziția C.S.C.A. și vor funcționa pe lîngă instituțiile muzeale de artă. În cazul în care necesitățile practice vor mai cere înființarea și a altor comisii decît cele cinci existente, nimic nu va împiedica constituirea unor asemenea comisii și în alte centre importante ca Brașovul, Clujul, Craiova, unde există muzee mari, cu un corp de muzeografi, care ar putea pune la dispoziție specialiștii necesari.

Președintele comisiei este directorul instituției muzeale pe lîngă care funcționează comisia. În cadrul comisiei va funcționa cîte un secretar angajat permanent, care va fi totodată și gestionarul obiectelor încredințate de către solicitanți spre a fi avizate. Din textul *Instrucțiunilor* rezultă că numai secretarul este angajatul permanent al muzeului de artă respectiv pe lîngă care funcționează comisia de specialiști. În ce privește membrii comisiei, aceștia pot fi numiți și din cadrul altor muzee din acele municipii, sau chiar din rîndul unor specialiști care nu sînt salariați. Din principiul că secretarul comisiei este gestionar, rezultă că acesta va avea în atribuțiile sale principale de serviciu, primirea, păstrarea și eliberarea obiectelor încredințate, cu toate că ele nu aparțin instituției muzeale ci unor particulari, fiind suficient să fie deținute de o asemenea instituție cu orice titlu [3].

Cei interesați vor depune obiectele de artă pentru care cer aprobarea ieșirii din țară la secretariatele de specialiști, contra unei adeverințe de primire și completînd un formular tip. În același mod vor proceda și unitățile de consignație și « Cartimex » sau vor organiza vizionări ale obiectelor la depozitele sau magazinele proprii, unde se vor deplasa comisiile de specialiști.

În funcție de necesități, comisiile de specialiști vor tria la magazinele de consignație — profilate în exclusivitate pentru opere de artă — cel puțin o dată pe săptămînă, în centrele unde funcționează asemenea comisii și cel puțin o dată pe lună — în centrele unde nu funcționează comisii. Numai după clasarea în categoria lucrărilor ce pot părăsi țara, de către comisiile de specialiști, unitățile de consignație vor putea pune în vînzare acele obiecte în vederea scoaterii lor din țară.

Comisiile se vor convoca la propunerea secretarilor lor, avîndu-se în vedere rezolvarea cererilor în ordinea urgenței, într-un termen de maximum șase zile, după care obiectele depuse vor fi restituite depunătorilor. Comisiile sînt legal constituite dacă sînt prezenți cel puțin două treimi din numărul membrilor lor. Hotărîrile se iau valabil cu majoritate simplă a celor prezenți, adică jumătate plus unu. Regulamentul pune însă condiția ca specialistul din sectorul căruia aparține obiectul în discuție, să fie prezent. Cu alte cuvinte, chiar o hotărîre luată cu o majoritate calificată, dar în lipsa specialistului, nu poate produce efecte, ea neavînd validitate juridică. În această prevedere se reflectă grija pentru asigurarea unei decizii competente. Pentru același motiv se prevede că, în caz de egalitate de voturi, este precumpănitor punctul de vedere al specialistului.

Procesele-verbale de ședință redactate de secretariatele comisiilor vor conține lista obiectelor prezentate cu următoarele date: obiectul sau titlul lucrării, autorul, epoca și stilul, descrierea obiectului cu dimensiuni, tehnică, material, starea de conservare, eventuale defecte, avizul comisiei pentru fiecare obiect și punctul de vedere al celor rămași în minoritate.

Procesul-verbal va fi semnat de către toți membrii comisiei prezenți la ședință. Pe baza procesului-verbal, care se va păstra la arhivă, se va restitui petiționarului obiectul avînd aplicată ștampila sau sigiliul, după natura obiectului în cauză. Se va avea grijă ca ștampila să nu deterioreze sau devalorizeze obiectul respectiv.

Avizul dat de comisie are caracter conform, adică este obligatoriu pentru organele administrației de stat, astfel cum este dat. În procesele-verbale se va specifica dacă obiectele sînt prohibite a fi scoase din țară deoarece au valoare muzeală, sau dacă sînt libere a fi scoase din țară. Pentru obiectele de artă care vor

[3] *Regulamentul privind angajarea, drepturile, obligațiile și răspunderea gestionarilor de bunuri materiale din organizațiile socialiste*, aprobat prin H.C.M. nr. 463/1960 și publicat în C.H.D. nr. 14 din 26 aprilie 1960, art. 1.

https://biblioteca-digitala.ro

primi aprobarea scoaterii lor din țară, se vor elibera adeverințe speciale, cuprinzînd principalele elemente din procesele-verbale de ședințe.

Întrucît activitatea de avizare nu are o legătură directă cu sarcinile de serviciu, ea se desfășoară în afara orelor de program. Ca o consecință, membrii comisiilor primesc pentru munca prestată, remunerații de la C.S.C.A. pe baza unui tarif stabilit de acesta. Ținînd seama de calitatea solicitatorilor, *Instrucțiunile* determină o competență specială comisiei de pe lîngă Muzeul de Artă al R. S. România. Astfel, în ce privește obiectele de artă cultural-artistice sau științifice, comercializate prin « Cartimex », precum și cele achiziționate în țară de membri corpului diplomatic, cît și cele aparținînd emigranților din toate categoriile, vor putea fi avizate numai de comisia din București. Din această cauză, comisia din București a avut să soluționeze în cursul anului precedent situația a peste 12 000 de obiecte, a căror scoatere din țară s-a solicitat.

În practică s-a constatat că unii solicitanți pe lîngă obiecte mici de artă, posedă și mobilă de artă, care nu ar putea fi prezentată la comisie, unde nici nu ar exista loc pentru depozitare, pe de o parte; iar pe de altă parte, s-ar produce cheltuieli de transport, pe lîngă toate riscurile inerente unei asemenea operații. Pentru aceste motive, comisia din București se deplasează la fața locului. În scopul realizării unor economii de timp și bani, ar fi de dorit — de lege ferenda —, întrucît, în principiu, celelalte comisii au o egală competență, ca ele să rezolve și cererile solicitanților din regiunea respectivă.

Pentru a veni în ajutorul lucrătorilor din unitățile de vamă cît și din unitățile de consignație și « Cartimex », s-a întocmit un nomenclator al obiectelor de artă, cultural-artistice sau științifice, care trebuie să intre în atenția acestora cu prilejul scoaterii unor asemenea obiecte din țară. Acest nomenclator are un rol pur orientativ și constituie anexa a II-a a *Instrucțiunilor*.

Instrucțiunile mai prevăd că în cazuri cu totul speciale și numai în scopul popularizării peste hotare, printr-o dispoziție a președintelui C.S.C.A., la propunerea direcțiilor de specialitate, a uniunilor de creație și a altor organizații centrale sau obștești, pot fi scoase definitiv din țară și obiecte de artă cultural-artistice sau științifice, pentru care comisiile de specialiști au dat aviz negativ. Această excepție de la regula generală, făcută într-un scop înalt și menită în ultimă analiză, să răspîndească în lume faima artei românești, constituie în fond o garanție că obiectele de artă nu pot părăsi țara pe altă cale și pentru alte motive. În caracterizarea obiectelor prohibite a fi scoase din țară avînd valoare muzeală, actul normativ precizează că în această sferă nu intră numai obiectele pe care le achiziționează muzeele ci și acelea care au o valoare deosebită și trebuie să rămînă în patrimoniul nostru național.

Importanța acestor *Instrucțiuni* constă în faptul că ele stabilesc principiul juridic că nu există nici o obligativitate a instituțiilor muzeale să achiziționeze aceste obiecte, muzeele avînd însă dreptul de preemțiune.

Particularii și unitățile de consignație nu pot pretinde muzeelor să achiziționeze obiectele asupra cărora comisiile de specialiști au dat un aviz negativ, de interzicere la export. De altfel, aceste comisii, nu sînt organe ale muzeelor și nu pot angaja responsabilitatea muzeelor pe lîngă care funcționează. Avizul specialiștilor privește valoarea muzeală în sine a obiectelor. Cu alte cuvinte, piesele sînt reținute pe piața internă, putînd fi achiziționate în interiorul țării. Or, este posibil ca uneori muzeele să nu fie interesate în achiziționarea obiectelor cu valoare muzeală prezentate, întrucît posedă exemplare similare.

Prin instituirea dreptului de preemțiune se îndeplinește un deziderat legitim al muzeelor, de a fi preferate, de a avea întîietate la achiziționarea obiectelor de artă. În cazul în care muzeele nu-și exercită acest drept, obiectele sînt libere la vînzare.

Pînă la consacrarea dreptului de preemțiune al muzeelor, într-un act juridic superior, cum ar fi legea muzeelor, este necesar ca muzeografii să contribuie pentru ca acest mijloc juridic să pătrundă în conștiința generală a țării și să devină o realitate.

Astfel, muzeografii trebuie să viziteze permanent unitățile de consignație pentru a se încredința că nu se vînd obiecte cu valoare muzeală care să nu fi fost prezentate comisiilor de specialiști. De asemenea, este de dorit ca muzeografii să colaboreze cu autoritățile de stat, cu notariatele unde se deschid succesiunile colecționarilor de opere de artă și cu executorii judecătorești pentru a fi informați de vînzările prin licitație publică de opere de artă. Toate acestea sînt necesare, pînă la instituirea obligativității ca organele respective să înștiințeze muzeele în toate cazurile, pentru a le da posibilitatea să-și exercite dreptul de preemțiune.

https://biblioteca-digitala.ro